

Ahol oskolamesterek laktak, tanítottak

Hogyan nézett ki egy középkori oskolamester háza? Könnyű már megtudni. *Pásztón* olyan házat talált a régész, melynek csudájára lehet járni, hiszen nem büszkélkedhet ilyenről az ország egyetlen helye, de tán még a megvénült Európa sem.

Sokat elárul a XV—XVI. századi életéről ez a háromszatú, gótikus ház. A mezővárosi oskolamester olyan hajlékban húzódott meg, s tanította az apróságokat betűvetésre, olvasásra, számolásra, latinra meg szép énekszóra, amely hajlék — mint a kutató régész: *Valter Ilona* elmondta — átmenet a nemesi udvarházak és a parasztházak között. Középen a konyhába lép a látogató, s megakad a szeme a rekonstruált kürtön. Alatta katlan, tüzelőpadka. A balra eső szoba: díszes, cseppnyi ablakokkal, a régi kályhaszemek felhasználásával meggyönyörített szemes kályha, a stílusban-kidolgozásban jól „megfogott” bútorok, hogy szinte ott látja az ember a gyalogszékeken a csöppségeket, amint hajlitgatják (deklinálják) a latin főneveket vagy éppen gregorián Kyriét próbálnak a vasárnapi istentiszteletre. Talán éppen *András deák*, az *acolythus* oktatja őket abból a komótos székéből, melyhez hasonlót faragott *Nagy Bertalan*, lemásolva az egykori szegedi ferences gvardián: *Marchiai Jakab* székét, vagy a 20 évvel később, 1529-ben bejegyzett neves *Mihály mester*, aki már nem volt klerikus. Még a törülköző is a helyén. Ez meg itt egy vakablak-nyílásba helyezett gótikus kötésű könyv, hogy kiemelje a részletek finomságát, miként a nemes szövésű ágytakaró is (*Csökos-Varga Györgyi* keze munkája), jóllehet a szalmazsákban valóban csörög a szalma. Minden a korra vall, s azoknak szívét, kezét dicséri, akik visszahozták ide az eltelt 400—500 évvel ezelőtti időt, szinte minden követ végigsimogatva, hogy utat készítsenek a szellemnek, mely nem „lebegő rémalak”, hanem a műveltség szolgálóleánya.

Az a madaras tál ott, a kamrában dalra fakad? Társai mellette sorakoznak: évszázadokat „aludtak át” a kamra alatt lévő gabonavermekben, attól kezdve, hogy az oskolamester menekülve a török elől, gyorsan elföldelte edényeit, értékes eszközeit.

Tünődöm a tárlók előtt, lenézek a három méter mély verembe, s azon jár az eszem: mily kegyetlen hóhér a feledés, de kicsoda megtartó erő a hagyomány: 1968-ig ebben a házban — helyesebben e házat rejtő ki tudja hányadik „utódjában” lakott a kántor (tanító), s maga sem tudta: a tradíció tartotta fenn számára ezt a födelet.

A pince a pásztói szőlőművelés emlékhelye. Egy középkori tanító mindennapi életéből az, ami egész kultúra reprezentánsa itt, hiszen a város körül, a Mátra felőli domboldalon szőlők, gyümölcsösök virágoztak a múlt századig. (A szőlészet mostanában újra létjogot nyert.) Kádárfúró, ráspoly, vonókés, olló, szőlőkapa, cserpák, ászokfa — kezek koptatta eszközök, melyekre „rátelepedett a lélek”, hogy a munkát is átmelegítse.

Pedagógusoknak — kirándulásokról lévén szó — arról kellene gondoskodniuk, hogy osztályaikat elhozzák ide, látni és láttatni. A múzeum — a szokásos hétfőt kivéve — naponta nyitva van.

1978 óta folyt a feltárás, 1984-ben volt az átadás, hogy a nemzet megint gyarapodjék: a *helyi tanács* mindenre figyelő vezetői, a *segítő intézmények*, a *régész* s az említett fáradozók mellett *H. Vladár Agnes* építész-tervező, *Tóth László* asztalos, *Szöllősi Mária*, *Antal András* iparművészek és valamennyien kétkézi munkával, ésszel és pénzzel támogatták ezt az ügyet, hogy beirhassák naplójukba Széchenyi István néhány sorát: „*épületek, melyekben a nemzet kincsei tartatnak . . . szép hidak, jó utak . . . mindenki sorsát javítják s emelik . . . s jobban kielégítik lelkünket, mint közönséges pénzfecsérlésünk.*”

Tóth Sándor

Czuczor Gergely Komáromban

1829 nyárutójának egyik délutánján egy magas, szakállt és bajszot viselő papi ember sietett végig Komáromban a Rác utcán, testes bőrdíjával, jövet a Piac térről, a postakocsi megállójától. A híres Rác utcában — vagy ahogy városzerte emlegették, a Rácok utcájában — állt az erőd jellegű egyemeletes bencés kolostor. Ide tért be a fiatal pap-tanár. A bencés rend tanítórendként működött Komáromban, és 1649-től tartotta fenn a rendházzal szemben lévő gimnáziumot. (Az iskola eredetileg a jezsuita rend kezelésében volt.) Gyorsan elterjedt a híre, hogy az új pap-tanár, Czuczor Gergely Győrből jött, jól forgatja a tollat és verseket ír.

Az új pap-tanárt körülöngő szöbeszédnek valós alapja is volt. Czuczor ugyanis Győrött kötött örök hűséget a műsákkal, és ott kezdte meg azt a gazdag költői pályát, melyen annyi babér és tövis termett számára. Első sikereit költői munkáival aratta. A győri tartózkodás idejére esik két történelmi tárgyú eposza: az Augsburgi ütközet 4 énekben, melyet az Auróra közölt 1828-ban, és az Aradi gyűlés 5 énekben, melyet Toldy Ferenc adott ki Pesten 1824-ben. Erre az időszakra esik első nyelvészeti munkája is: A magyar nyelv tanítása gimnáziumokban címmel, ez a Tudományos Gyűjteményben jelent meg az 1828. év X. kötetében.

Az Andódon született és Érsekújvárott felnőtt pap-tanár — aki unokatestvére volt Jedlik Ányosnak, a híres fizikusnak — tipikusan a reformkor szülötte volt. Kortársa és eszmetársa Vörösmarty, Bajzán, Toldynak. Az utóbbihoz baráti kapcsolatok fűzték, és gyakran vendégeskedett Toldy Ferenc házában. A kortárs Erdélyi János, a Pályák és pálmák című művében így értékeli Czuczor írói egyéniségét: „Nem hasonlítva senkihez, különbözve mindenkitől, teljesen beillve a magyar irodalom fejlődésének első rangú hősei közé, mint önmagának műve, tanulmányainak férfiak áll Czuczor élő íróink közt. Egyike a legmunkásabbaknak, sőt képviselője a nyelvművelés egyik, mindez ideig kevésbé magyarított s alkalmazott elvének.”

Czuczor Gergely Komáromban — tanári hivatása mellett — kedvező lehetőségeket talált a költészet művelésére is. A város gazdag kulturális hagyományokkal rendelkezett. Volt nyomdája, gimnáziuma kettő is, és az öregek ajkán még élénken élt Csokonai Vitéz Mihály komáromi tartózkodásának emléke. S történelmünk idején a Szombati és a Nagy Mihály utca sarkán álló ház udvarán már ott játszadozott egy négy év körüli szőke, gondör hajú kisfiú, akit úgy hívtak, hogy Jókay Móric. A városnak saját naptára is volt, a híres Komáromi Kalendárium, amely 1705-től jelent meg Weinmüller Bálint nyomdájában, évente több tízezer példányban. A XIX. század első harmadában az ismeretterjesztés és a tájékoztatás talán legfonto-